

Na zahrádce jako doma

„Já fakt tím žiju, tou zahradou,“ řekla mi před pár lety Věra, když jsme spolu seděli u ní na zahrádce v jedné pražské osadě. Podobných výroků vyjadřujících niterný vztah k zahrádce jsem za posledních několik let, kdy se výzkumu zahrádkaření ve městě věnuji, slyšel nepočítaně.

V minulých dílech našeho seriálu jsme viděli, že zahrádkaření je v současnosti populární ve městech v celé Evropě, nabývá nejrůznějších podob a zároveň nejen zahrádkářům slouží v řadě ohledů. Může jít o rovinu ekologickou, kdy jsou zahrádky součástí zelené infrastruktury měst, kde se praktikuje tichá udržitelnost, nebo rovinu sociální, kdy se prostřednictvím zahrádkaření kultivují společenské vztahy při pěstování nezanedbatelného množství potravin. Mimo to ale, jak potvrzuje i paní Věra, představují zahrádky také místa, kde se lidé, kteří je obhospodařují, cítí jako doma. „Pro mě je to víc jak domov,“ pokračovala tehdy odpoledne paní Věra, „kdybyste mi řekl, že se musím vystěhovat z bytu, já to skousnu, ale vystěhovat se ze zahrádky neskousnu. Ten byt mi vlastně dali postavený. Řekli, tady budete bydlet, tak bydlím. Ale zahrádku?“

Na co paní Věra naráží a co v našem seriálu ještě nezaznělo, určitě i proto, že to přeci každý ví, je, že zahrádkaření v první řadě znamená práci. Co spojuje zahrádky v osadách po celé Evropě, je právě ona práce na zahrádce, jejíž nezanedbatelnou součástí je i svépomoc, tedy výroba nebo tvůrčí práce vlastními prostředky. Svépomoc je důležitou součástí zahrádkaření v osadách od počátku 20. století, kdy se začaly objevovat v českých městech. Založit osadu, oplotit, vykopat studnu, vystavět vodovod, rozměřit jednotlivé zahrádky, postavit altány, to všechno se dělalo svépomocí za první republiky i za socialismu, a svépomocí se o osady i zahrádky pečuje do určité míry dodnes. Svépomoc je zodpovědná za to, jak zahrádky a osady vypadají i za vznik vztahu lidí k jejich zahrádkám. Mnohde svérázná estetika zahrádek vyplývající ze svépomoci byla a stále je předmětem kritiky. Socialističtí plánovači kritizovali osady, že „z estetického a urbanistického hlediska neplní svou funkci“ a po pádu socialismu se estetická kritika používala jako jeden z argumentů proti zahrádkám (jeden pražský představitel označil zahrádky za „vrědy na tváři Prahy“). Výzkumy jako je ten náš ukazují ale i na důležitou sociální a osobní rovinu svépomoci. Práce a péče věnovaná v průběhu času zahrádce a jejímu okolí



1 Chatka paní Věry s břidlicovým obkladem 2 Svépomocně vybudovaný dřez na zahrádce paní Ireny

v osadě vede k vytvoření velmi silné vazby lidí k místu, a to ve velmi krátké době. Zahrádka představuje otisk vlastní práce a péče. Věra, když jsme spolu rozmlouvali, mi chtěla vysvětlit proč je pro ni zahrádka „víc než domov“ tím, že mi ukázala: „támhleto jsem vykopala, támhleto jsem musela. Tu břidlici,“ ukázala na přízemní obložení chatky, „no ta břidlice, to dělat, to skládat, to bylo strašný. Tak proto snad by člověk tu zahrádku asi nerad dal.“

Kromě estetiky tak svépomoc, práce a péče stojí v pozadí silného vztahu k zahrádkám. To by samo o sobě mohlo znít banálně. Ale protože jsou zahrádkové osady většinou na pronajatých pozemcích a v poslední době čelily zejména ve velkých městech silnému tlaku na rušení, je důležité porozumět tomu, jak si lidé utvářejí vztah k městským prostorům, co takové prostory pro obyvatele i město jako celek znamenají, zda a jakým způsobem přispívají k lepšímu životu ve městech, a kromě jiného i to, jaký dopad má jejich rušení. A to může sloužit jako inspirace pro lepší plánování a správu měst, ale i jako vodítko pro obyvatele měst, co za typy prostor by ve městě mohli požadovat. Na zahrádkách se totiž ukazuje, že prostory, kterým lidé mohou věnovat svou práci, péči a čas se rychle

stávají důležitou součástí našich životů, doplnkem toho, co nám ve městě může chybět, kromě jiného i proto, že takových prostor je ve městech velmi málo. Jak říká Irena z jiné pražské osady: „Byt jako takový vám nedá všechno, co byste chtěl. A tak když potom máte tu zahradu, tak teprve s ní to vlastně vytvoří celek, který splní vaše přání.“ I to je jeden z důvodů, proč lidé zahrádkáři v cizině i u nás, a proč jsou zahrádky zajímavé i vědecky.

Petr Gibas

Sociologický ústav Akademie věd ČR, v.v.i.
petr.gibas@soc.cas.cz; <https://zahradky.soc.cas.cz>; <https://kutilstvi.soc.cas.cz>

Foto autor

